

ADAM JÓZEF SOB CZYK MSF

Z HISTORII KULTU ŚWIĘTEJ RODZINY W KOŚCIELE

Dzisiaj wiele mówi się o rodzinie. Stawia się jej określone wymogi, szuka się dla niej najdoskonalszych wzorców. Najlepszym wzorem dla współczesnych rodzin jest przykład życia Świętej Rodziny z Nazaretu. W niniejszym artykule podjęta zostanie próba przedstawienia w sposób syntetyczny niektórych aspektów historii kultu Świętej Rodziny.

Rozwój kultu Świętej Rodziny

Bardzo trudno jest opisać, z powodu braku źródeł, historię kultu Świętej Rodziny od początku chrześcijaństwa do czasów średniowiecza.

Wypowiedzi historyków Kościoła wskazują, że kult Świętej Rodziny wywodzi się z katolickiej Francji, a został rozpowszechniony w Kanadzie w XVII wieku. Nowa Francja – Kanada stanowiła uprzywilejowane miejsce dla rozwoju tej duchowości dzięki Jerome Le Royer de la Dauversiere, który w 1630 r. dokonał aktu poświęcenia Świętej Rodziny siebie, swej żony i dzieci. Wielką rolę odegrał także François Bourgoing, przełożony generalny oratorianów, który założył stowarzyszenie propagujące kult Świętej Rodziny i je popierał. Dopatrywał się on związku widzialnej rodziny Jezusa, Maryi i Józefa z Nazaretu z Trójcą niewidzialną. Takie ujęcie rozpowszechniło się w Hiszpanii, Francji i Holandii.

Chociaż kult Świętej Rodziny znany jest także przed XVII wiekiem, to jednak szczególny jego rozkwit nastąpił po 1630 roku. Zaczęły wtedy powstawać różne stowarzyszenia i bractwa religijne. Duchowość tych wspólnot wyrażała się w naśladowaniu Świętej Rodziny oraz miała na celu uświęcenie rodzin chrześcijańskich według wzoru Świętej Rodziny. Nieco później pobożność względem Świętej Rodziny rozpowszechniały również seminaria sulpicjańskie¹.

Wielkim promotorem kultu i naśladowania Świętej Rodziny był biskup de Laval, który 28 I 1665 r. otrzymał dla swej diecezji od papieża Aleksandra VII pozwolenie na celebrowanie święta Świętej Rodziny w drugą

niedzielę po Objawieniu Pańskim. Nie było jeszcze wówczas własnych tekstów mszy i oficjum o Świętej Rodzinie, dlatego korzystano z formularzy uroczystości Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie².

W XVIII wieku do rozwoju kultu Świętej Rodziny przyczyniły się też różne celebracje liturgiczne, z których nie wszystkie były akceptowane i popierane przez władze kościelne. Na gruncie pobożności świętorodzinnej pojawiły się dedykacje bractw, kościołów i ołtarzy, publikacje, ryciny, nowenny. Powstały też nowe zgromadzenia zakonne pod wezwaniem Świętej Rodziny. Elementem nowatorskim, charakterystycznym dla XVIII wieku, było proponowanie w formacji moralnej ludu chrześcijańskiego Rodziny z Nazaretu jako wzoru cnót³.

Również w XIX-wiecznej Europie w różny sposób dochodziło do głosu pragnienie obchodzenia święta Świętej Rodziny.

Od XVIII w. do naszych czasów kult Świętej Rodziny ciągle się rozwijał. W tym czasie towarzyszyły mu liczne postanowienia papieskie dotyczące kultu Świętej Rodziny oraz poznania jego walorów doktrynalnych i praktycznych.

Postanowienia papieży odnośnie do kultu Świętej Rodziny

Wielu papieży przede wszystkim zatwierdzało bractwa, których zadaniem było propagowanie duchowości i kultu Świętej Rodziny.

W 1705 r. Klemens XI erygował Bractwo Świętej Rodziny w Lecture we Francji, a w 1711 r. zatwierdził Bractwo Boskiego Pasterza założone w kościele p.w. Jezusa, Maryi i Józefa w Ugijar. Z kolei 6 IX 1727 r. Benedykt XIII podniósł do rangi arcybractwa Wspólnotę dusz najbardziej potrzebujących oczyszczenia p.w. Jezusa, Maryi i Józefa, utworzoną w Rzymie w 1687 r.⁴, a Klemens XII zatwierdził 28 IX 1734 r. nowy statut i przywileje dla tegoż arcybractwa. Natomiast jego następcą, Benedykt XIV, 6 III 1750 r. zatwierdził powstałe w La Pena (Santafe, Bogota) Bractwo ku czci Świętej Rodziny Jezusa, Maryi i Józefa. Wydał także bullę nadającą mu trzy odpusty: za zapisanie się do bractwa, na godzinę śmierci oraz z racji głównego święta Bractwa. Z kolei Pius VI (1775–1799) za pośrednictwem Kongregacji Obrzędów zatwierdził formularz mszy i oficjum świąt oczekiwania narodzenia i znalezienia Jezusa wśród uczonych dla ludności Colurno w diecezji Parma we Włoszech⁵.

Pius VII w 1815 roku zbadał teksty mszy i oficjum ku czci Świętej Rodziny przedstawione przez kapitułę katedralną z Prato (we Włoszech). Nie udzielił im jednak aprobaty⁶. Ale w breve *Laborantibus Nobis* z 28 VIII 1821 r., wiedząc o istnieniu stowarzyszeń powstałych w celu uczczenia Świę-

tej Rodziny i rozpropagowania Jej pobożności, obdarzył je licznymi odpustami⁷. Grzegorz XVI zezwolił 5 IX 1842 r. na obchodzenie święta Świętej Rodziny Stowarzyszeniu z Belley i kamedułow z Montecorone⁸.

Pius IX w 1847 r. (20 IV) podniósł Stowarzyszenie Świętej Rodziny z Liège do rangi arcybractwa i obdarzył je w następnych latach odpustami, a także zaaprobował dla niego teksty własne na święto Świętej Rodziny. Kilkanaście lat później, 23 III 1865 r., zaaprobował teksty mszalne i oficjum już używane w diecezji Quebec i rozciągnął je na całą Kanadę. W tym samym roku w Bolonii powstało Stowarzyszenie Rodzin poświęconych Świętej Rodzinie Jezusa, Maryi i Józefa w celu rozpowszechnienia wśród rodzin kultu i naśladowania Świętej Rodziny. Stowarzyszenie otrzymało zgodę na obchodzenie święta Świętej Rodziny w pierwszą niedzielę po Objawieniu Pańskim. Dnia 5 I 1870 r. listem *Dum supremae*, skierowanym do ojca Franciszka Francoz, Pius IX zatwierdził Stowarzyszenie Rodzin poświęconych Świętej Rodzinie, założone w Lyonie w 1861 roku⁹, bowiem chciał zatrzymać kryzys dotyczący rodziny poprzez zakładanie stowarzyszeń poświęconych Świętej Rodzinie. W dekrecie *Urbis et orbis quemadmodum Deum* z 8 XII 1870 r. podkreślił godność świętego Józefa wynikającą z faktu, że był opiekunem Matki Najświętszej i Syna Bożego¹⁰.

Leon XIII stwierdził, że rodzina stanowi załazek, z którego rozwija się cały społeczny organizm. W encyklice *Arcanum Divinae* z 10 II 1880 r. papież ukazał podstawy życia rodzinnego i społecznego, wyłożył naukę katolicką o społeczności i małżeństwie, podkreślając, że dobro społeczeństwa zależy od dobrych obyczajów poszczególnych członków rodziny¹¹. Wydał także nakaz oddawania czci Świętej Rodzinie, by dać rodzinom wzorzec praktyki cnót w życiu codziennym. Propagował kult Maryi¹². Także w encyklice *Quamquam pluries* (15 VIII 1889) wskazał na potrzebę rozwoju kultu św. Józefa. Chciał włączyć ten kult w proces odnowienia i rozwoju życia religijnego. Zalecał biskupom i kapłanom troskę o wyższy poziom moralny rodziny¹³.

W 1890 r. Leon XIII postanowił udzielić odpowiedzi na kolejne prośby dotyczące możliwości włączenia święta Świętej Rodziny do kalendarza niektórych diecezji oraz nabożeństwa do Świętej Rodziny¹⁴. Dlatego zwrócił się do ekspertów, by zbadali możliwość wprowadzenia kultu Świętej Rodziny do liturgii Kościoła i wyjaśnili jego sens liturgiczny. Otrzymawszy pozytywną odpowiedź, w liście *Novum argumentum* z 20 XI 1890 r. potwierdził, że Kościół ma nadzieję odnowienia życia rodzinnego i religijnego poprzez uczczenie i naśladowanie Świętej Rodziny¹⁵.

Niespełna dwa lata później, 18 II 1892 r., tenże papież zatwierdził dekret Kongregacji Kultu Bożego z 13 II 1892 r., aprobując nowy statut dla utworzenia jednego stowarzyszenia ku czci Świętej Rodziny. Statut ten został opublikowany 23 III 1892 r. Jednak kluczowym dokumentem odnośnie do kultu Świętej Rodziny był list apostolski *Neminem fugit* z 14 VI 1892 r., w którym został zawarty także statut Stowarzyszenia Uniwersalnego Rodzin Chrześcijańskich poświęconych Świętej Rodzinie oraz formuła poświęcenia rodzin chrześcijańskich i modlitwa do odmawiania przed obrazem Świętej Rodziny¹⁶.

Ponadto Leon XIII ustanowił święto Najświętszej Rodziny Nazaretańskiej w trzecią niedzielę po Objawieniu Pańskim, dając pozwolenie na jego obchodzenie wszystkim biskupom i zakonom, które go o to prosiły, a prośby takie napływały ze wszystkich stron świata¹⁷. Dnia 20 VI 1892 r. został opublikowany dekret *Quum nuper*, zawierający odpusty i przywileje dla Stowarzyszenia i ustalający jako specjalne dni świąteczne dla członków wszystkie uroczystości Pańskie, maryjne i świętego Józefa. Dopiero 8 I 1893 r. ustalono święto Świętej Rodziny na niedzielę w oktawie Objawienia Pańskiego, w celu zbliżenia uroczystości Bożego Narodzenia i święta Świętej Rodziny¹⁸. Na mocy dekretu *Sanctissimus Dominus* z 14 VI 1893 r. papież Leon XIII ofiarował diecezjom i rodzinom zakonnym nowy formularz własnego oficjum i mszy Świętej Rodziny¹⁹.

Po śmierci papieża Leona XIII, Pius X skupił się bardziej na kulcie świętego Józefa niż na kulcie całej Świętej Rodziny. Jednak w 1908 roku, w czasie Międzynarodowego Kongresu Maryjnego w Saragossie, została przedstawiona propozycja, by rozszerzyć święto Świętej Rodziny na cały Kościół. Następnie 9 III 1912 r. Kongregacja Kultu Bożego opublikowała dekret, w którym stwierdziła, że gdyby święto Świętej Rodziny przypadło w niedzielę, należy je traktować jako *simplex* (dzisiaj wspomnienie dowolne)²⁰. Dnia 28 IV 1914 r. ta sama Kongregacja ustaliła święto Świętej Rodziny na 19 dzień stycznia²¹. Decyzja ta nie zadowoliła szerokiej rzeszy czcicieli Świętej Rodziny, ponieważ powodowała konieczność obchodzenia tego święta także w dni powszednie tygodnia, tymczasem wierni pragnęli celebrować święto Świętej Rodziny uroczystie i w dni wolne od pracy.

Na zmianę decyzji trzeba było czekać do 24 VII 1920 r., kiedy to papież Benedykt XV w motu proprio *Bonum sane*²² napisał, że wraz ze wzrostem pobożności do świętego Józefa będzie łatwiej wzmocnić nabożeństwo do Świętej Rodziny z Nazaretu. Rok później dekretem *Sanctissimus Dominus* z 26 X 1921 r.²³, w odpowiedzi na kolejne prośby wiernych, Bene-

dykt XV rozszerzył święto Świętej Rodziny na cały Kościół powszechny²⁴. Od tej pory można było obchodzić to święto w stopniu *duplex maior* w niedzielę w oktawie Objawienia Pańskiego. Ponadto papież zachęcił wszystkich wierzących, zakonników, kapłanów i świeckich do celebrowania święta Świętej Rodziny w całym Kościele dla dobra rodziny i społeczeństwa²⁵.

Gorliwym propagatorem kultu Świętej Rodziny okazał się również następca Benedykta XV, papież Pius XI. Tematykę rodzinną poruszył on w trzech encyklikach: *Divini illius magistri* z 1929 r., *Casti connubii* z 1930 r. oraz *Quadragesimo anno* z 1931 r.²⁶

Również papież Pius XII (1939–1958) zajmował się sprawami rodziny. Poruszał je we wszystkich uroczystych dokumentach swojego nauczania, począwszy od pierwszej swej encykliki *Summi Pontificatus* z 20 X 1939 r. Jego nauczanie w sprawach rodziny ukazuje już pewną koncepcję personalistyczną płciowości i małżeństwa oraz staje się podstawą do orzeczeń Soboru Watykańskiego II w tym względzie²⁷.

Jan XXIII w kontekście nauki o małżeństwie i rodzinie stosunkowo często odwoływał się do wzoru Świętej Rodziny. Uważał on, że Święta Rodzina nie tylko uczestniczy w wezwaniu do świętości, ale także sama sobą tłumaczy zamysł Boga wobec małżeństwa²⁸.

Chociaż Sobór Watykański II nie zajmował się w sposób bezpośredni tematyką Świętej Rodziny, ale wskazywał na nią wypowiadając się o rodzinie chrześcijańskiej. Przedstawił Rodzinę Nazaretańską jako wzór odnowy rodziny i przez nią społeczeństwa. Dokonano tego na wielu płaszczyznach: liturgicznej, moralno-duchowej, społecznej i pastoralnej. W tym celu 4 XII 1963 r. papież Paweł VI promulgował Konstytucję o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, w której dokonał reformy oficjum dotyczącego także niektórych tekstów na święto Świętej Rodziny²⁹. Natomiast 14 II 1969 r. w motu proprio *Mysterii Paschalis* zatwierdził nowy porządek roku liturgicznego i kalendarza rzymskiego, na mocy którego ustanowił święto Świętej Rodziny w niedzielę w oktawie Bożego Narodzenia³⁰.

Paweł VI widział w Świętej Rodzinie wzór odpowiedzi małżonków na otrzymane od Boga powołanie do świętości w życiu małżeńskim³¹. Upatrywał w Świętej Rodzinie świadków życia chrześcijańskiego³². Według niego Nazaret jest szkołą, w której przez wzajemny szacunek i wspólną pracę zaczyna się pojmować i naśladować Jezusa³³. W ten sposób Święta Rodzina stanowi skarb wiary i wychowania chrześcijańskiego i ludzkiego, szkołę cnót i wzór do naśladowania³⁴.

Temat rodziny został ponownie podjęty w czasie obrad synodu biskupów, który odbył się w Rzymie 26 IX – 25 X 1980 r. Poruszono wtedy

problem zadań rodziny w świecie współczesnym i wskazano charakterystykę duchowości życia rodzinnego w jego głównych kierunkach: stworzenie jako płodność, przymierze, wspólnota-jedność, krzyż, zmartwychwstanie, nadzieja eschatologiczna. Rezultaty synodu zostały zebrane w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* (22 XI 1981) papieża Jana Pawła II, który ma wielki wkład w pogłębienie duchowości i rozwój kultu Świętej Rodziny. Ukazał on rodzinę jako uprzywilejowaną wspólnotę, w której doktryna Soboru na temat ludu Bożego i apostołatu laikatu przenosi się na praktykę, odnawiając Kościół³⁵. W tym duchu kluczem do zrozumienia tajemnicy Świętej Rodziny jest misterium odkupienia. Ta tajemnica ukazuje Jezusa jako Drogę Kościoła do Boga i do człowieka³⁶.

Z kolei papież Benedykt XVI podkreśla raczej znaczenie Maryi i Józefa w tajemnicy Wcielenia Syna Bożego. Zachęca człowieka do przyjęcia stylu życia Świętej Rodziny. Uważa, że tylko w taki sposób może nastąpić prawdziwa odnowa moralna i społeczna współczesnych rodzin³⁷.

* * *

Historia kultu Świętej Rodziny przechodziła różne koleje. W procesie tym można zauważyć pewien rozwój. Towarzyszył on stopniowemu odkrywaniu znaczenia samej rodziny i Świętej Rodziny z Nazaretu jako wzoru rodziny chrześcijańskiej. Z jednej strony rozwój ten był inspirowany wypowiedziami papieży. Był też dynamizowany oddolnie, przez laikat, który widział w Świętej Rodzinie opiekę i wzór do naśladowania. Można powiedzieć, że papieże aprobowali właściwe pragnienia ludu odnośnie do duchowości Świętej Rodziny i swym nauczaniem zachęcali do wprowadzania ich w życie. Zaczęły także powstawać stowarzyszenia, a później i zgromadzenia zakonne poświęcone Świętej Rodzinie. Szczególne zasługi w rozwoju kultu Świętej Rodziny ma papież Leon XIII.

Obecnie, na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa, obserwuje się ponowne skierowanie uwagi w stronę Świętej Rodziny z Nazaretu. W niej współczesne rodziny szukają pomocy i wzoru do naśladowania w codzienności życia.

PRZYPISY

¹ R. Deville, *La Sainte Famille d'après l'école française de spiritualité*, w: *Atti del II Congresso Internazionale sulla Sacra Famiglia*, Barcelona 1995, s. 112–113.

² W. Schenk, *Rok liturgiczny*, w: *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967, s. 440; E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia: da Leone XIII a Benedetto XV*, w: *La Sacra Famiglia nel secolo XVIII. Atti del III Congresso Internazionale sulla Sacra Famiglia*, Barcelona 1997, s. 59–60.

³ J. Calvet, *Contexto social y religioso de la Europa del siglo XVIII*, w: *La Sacra Famiglia nel secolo XVIII*, dz. cyt., s. 180–181.

⁴ J. Blanquet, *Instituciones varias del siglo XVIII en honor de la Sagrada Familia*, w: *La Sacra Famiglia nel secolo XVIII*, dz. cyt., s. 375.

⁵ Tamże, s. 376.

⁶ E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia...*, art. cyt., s. 61.

⁷ M. Blanquet, *Instituciones del XIX en honor de la Sagrada Familia*, w: *Atti del IV Congresso Internazionale sulla Sacra Famiglia*, Barcelona 1999, s. 544.

⁸ F. Francoz, *Direttorio dell'Associazione delle famiglie consacrate alla Sacra Famiglia*, Modena 1879, s. 155.

⁹ E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia...*, art. cyt., s. 61–62; J. Berthier, *Kult i naśladowanie Świętej Rodziny*, Pelplin – Ciechocinek 2003, s. 57.

¹⁰ G. Fregni, *La Sacra Famiglia e la pastorale familiare: Il cammino nella catechesi, nella formazione alla famiglia e delle famiglie*, w: *Atti del IV Congresso...*, dz. cyt., s. 771; M. Blanquet, *Instituciones del XIX en honor de la Sagrada Familia*, art. cyt., s. 544–550.

¹¹ *Leon XIII – żywot i prace*, red. A. Szlagowski [i in.], Warszawa 1902, s. 128–130.

¹² B. Kumor, *Historia Kościoła*, t. 7, Lublin 2003, s. 213.

¹³ Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków*, t. 1, Poznań 1986, s. 280–281.

¹⁴ E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia...*, art. cyt., s. 63.

¹⁵ „Acta Sanctae Sedis” (ASS) 23(1890), s. 318–319; por. E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia...*, art. cyt., s. 64.

¹⁶ ASS 25(1892–1893), s. 8–10.

¹⁷ Por. J. Berthier, *Kult i naśladowanie Świętej Rodziny*, dz. cyt., s. 58–60.

¹⁸ E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia...*, art. cyt., s. 65.

¹⁹ ASS 26(1893), s. 52–53.

²⁰ „Acta Apostolicae Sedis” (AAS) 4(1912), s. 248.

²¹ AAS 6(1914), s. 196–197.

²² AAS 12(1920), s. 314–316.

²³ AAS 13(1921), s. 543–544.

²⁴ E. Miri, *La festa della Sacra Famiglia...*, art. cyt., s. 73

²⁵ Tamże, s. 79–82, 86.

²⁶ G. Fregni, *La Sacra Famiglia e la pastorale familiare*, dz. cyt., s. 772–774.

²⁷ Tamże, s. 774.

²⁸ K. Wolski, *La Sacra Famiglia come modello della santità familiare*, w: www.isr.org.pl/wydaw/naz_wstep.htm – 38 k. Data pobrania 23 XI 2006.

²⁹ J. Blanquet, *Instituciones varias del siglo XX en honor de la Sagrada Familia*, w: *Atti del VI Congresso Internazionale sulla Sacra Famiglia*, Barcelona 2003, s. 241.

³⁰ *Missale Romanum*, Vaticano 1970, s. 101, 105.

³¹ Paweł VI, [Allocutio] *Sodalibus Consociationis v. d. „Equipes Notre Dame”...* (4 V 1970), AAS 62(1970), s. 431.

³² Tenże, [Allocutio] *Moderatoribus et membris e „Consilio de Laicis”...* (2 X 1974), AAS 66(1974), s. 568.

³³ Zob. Tenże, *Przemówienie w Nazarecie 5 I 1964 r.*, w: *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. 1, Poznań 1982, s. 378–380.

³⁴ Cyt. za: P. Macchi, *Paolo VI e la famiglia: alla luce di Nazareth. Il suo pensiero e la sua devozione*, w: *Atti del VI Congresso...*, dz. cyt., s. 861–864.

³⁵ G. Fregni, *La Sacra Famiglia e la pastorale familiare*, dz. cyt., s. 780.

³⁶ Jan Paweł II, *Encyklika Redemptor hominis*, n. 10; T. Stramare, *La Redenzione: chiave della dottrina di Giovanni Paolo II sulla Santa Famiglia*, w: *La Sacra Famiglia nel secolo XVIII*, dz. cyt., s. 127.

³⁷ Benedykt XVI, *Opiekun Odkupiciela. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”* – 18 XII 2005 r., „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 27(2006), nr 2, s. 13; Tenże, *Dla ciebie, człowieku, Bóg stał się człowiekiem. Bożonarodzeniowe orędzie „Urbi et Orbi”* – 25 XII 2005 r., tamże, s. 22.